

Bezzeg

A mostani kétlaki életmód tényleg kikényszeríti az állandó összehasonlítgatást, de ettől függetlenül is Spanyolország jelenleg a kivétel, a bezzeggyerek Európában, akit mintha mostanában, legalább 2020 óta elkerülnének a gazdaság válságai. Nincs energiakrízis, nincs stagnálás, nincs kiugró infláció, nincs pánik Trump vámjaitól; mintha ez az egész őket nem érintené. Nem is igazán érinti, és a kedvező képen még a tavaszi nagy áramszünet sem igazán változtatott. (Arról csak annyit, hogy a család egyik fele tanulmányi okokból épp Magyarországon volt, a másik odakint, és szürreális volt, hogy otthon Budapesten többet lehetett tudni arról, ami kint történik, mint a helyszínen.) Az alábbi szövegben a szokásosnál több lesz a szám meg a százalék, de csak azért, hogy érthető legyen: nincs spanyol csoda, és a legtöbb dolog, ami ott működik, máshol is működhetne.

A Covid ugyan padlóra küldte őket, de utána nagyon gyors volt a felpattanás, főleg az idegenforgalomban (amelynek súlyát hiba volna alábecsülni: abszolút értékben Spanyolország a világ második turisztikai nagyhatalma, közvetlenül Franciaország nyomában, relatíve pedig, vagyis a lakosság, illetve a GDP arányában versenytárs nélkül az első). Az ágazat a bruttó nemzeti termék 15 százalékát adja (Magyarországon ennek alig a felét), de van a spanyoloknak másuk is a napfényen meg a tengeren kívül. Egyelőre terem a narancs meg az olíva – globálisan mindkettő épp hiánycikké válik –, és az öntözésnek meg a klímához illeszkedő növénytermesztési/állattenyésztési praktikáknak köszönhetően az ország területének közel ugyanakkora hányada mezőgazdasági termőföld (55-60 százalék), mint Magyarországnak, amiből adódóan a magyar boltok ősztől tavaszig spanyol zöldséget árulnak, Spanyolországban hizlalva a GDP-t, és ugyanez megy egész Európában.

Továbbá részben bizonyos adottságok, részben az ügyes politizálás nyomán úgy alakult, hogy ők lettek a legnagyobb kedvezményezettje az EU NextGeneration alapjának, ami több mint 140 milliárd eurónyi, hosszú távú gazdasági reformokra fordítható támogatást és hitelt jelent. Azaz: a spanyolok nem bocsátkoztak meddő csatákba „Brüsszellel”, hanem hazahozzák, ami jut, illetve jár, és viszonylag értelmesen fel is használják. A nálunk szitokszónak számító strukturális reformok közül az egészségügy és az oktatás gatyába rázásán már túljutottak, az infrastruktúrát rendbe tették, és vannak a világpiacon is sikeres nemzeti nagyvállalataik (amelyeket, mint a Talgo-ügyben láttuk, nem adnak el a magyar rablótőkének csak azért, mert egy picivel többet ígér), szóval nyugodtan koncentrálhatnak a jövőre, nem az akut válságok kezelése a kormány fő elfoglaltsága. Jellemző példa, hogy miközben a teljes európai autóiipar gyengélkedik, a spanyol Cuprának, amely a SEAT-on keresztül a VW-csoporthoz tartozik, kifejezetten jól megy: tavaly közel 8 százalékkal nőttek az eladásai, ami most fénysebességű bő-

vülésnek számít a szektorban, az idei első negyedévben pedig már a 40 százalékot közelítette a növekedési tempó. A Cupra gyakorlatilag belülről falja fel a SEAT-ot: a cégen belül ma már minden második eladott autón a Cupra emblémája van.

Egyszerűen, ha kellő távolságból vizsgáljuk, minden pompás, sőt őszintén szólva közlekedési is eléggé megkapó az összkép – de azért vannak benne hajszálrepedések. Ott van rögtön az államadósság, amely a GDP 110 százalékára rúg, szemben mondjuk a magyar 74 százalékkal. Árnyalja a képet, hogy a spanyol adósság szerkezete sokkal kedvezőbb, amiből adódóan (szintén a GDP arányában) kevesebbet költenek adósságszolgálatra, mint mi, vagyis az eladósodottság miatt aligha fognak a kardjukba dőlni. A másik látható gond a társadalom elöregedése. A közel 50 milliós országban a 65 év felettiek aránya több mint 20 százalék, ami 10 millió ember. Az átlagéletkor 44,4 év, az egyik legmagasabb érték az egész EU-ban. Az öregedési index (a 65 év felettiek számát fejezi ki a 16 év alattiakhoz viszonyítva) 142 százalék, azaz minden 100 fiatalkorúra 142 időskorú jut. Még beszédesebb az ún. függőségi ráta, vagyis az inaktív korúak aránya az aktív korúakhoz képest: ez az érték most 53 százalékon áll, minden 100 aktív korúra 53 inaktív korú (16 év alatti vagy 65 év feletti) eltartott jut. Ráadásul az előrejelzések szerint 2050-re a spanyol lakosságnak az egyharmadát adják majd a 65 év felettiek. (Ugyanakkor, bár ez kevésbé látszik az ilyen statisztikákban, Spanyolország jelentős részben a nyugdíjasokra támaszkodik: egészen pontosan Svájc, Franciaország, Nagy-Britannia, a Benelux-államok és a skandináv országok nyugdíjasaira, akik százezres nagyságrendben települnek át a hűvösebb vidékekről az egész évben kellemes éghajlatú délre, és hozzák magukkal a más országok gazdaságai által megtermelt nyugdíjbefizetések vásárlóerejét. Őket tehát nem a spanyol, hanem a svájci, francia, brit, holland, dán stb. aktív korúak tartják el, még hozzá meglehetősen jól, mert a spanyol megélhetési költségek a fenti országokéhoz képest kifejezetten alacsonyak.) Emellett a spanyoloknál az egyik legmagasabb az első gyermeküket 40 év felett vállaló nők aránya – ami nagyon valószínűvé teszi, hogy abban a családban már nem lesz második gyerek –, a termékenységi ráta (vagyis az egy szülőképes korú nőre jutó gyermekek száma) pedig a legalacsonyabbak egyike, 1,19, jóval az utánpótlás biztosításához szükséges 2,1-es szint alatt. A kihívást mindenesetre megértették: fokozatosan emelik a nyugdíjkorhatárt – nem drasztikusan, 10 év alatt 67 évre, ami az egyik leghosszabb várható élet-tartamot nyújtó országban még így is jóval több nyugdíjas évet jelent, mint amennyire Magyarországon a magyar nyugdíjasok számíthatnak –, a teljes nyugdíjhoz minimálisan szükséges szolgálati évek számát (25-ről 29-re), illetve extra járulék befizetésére kötelezik a legmagasabb jövedelműeket. Az elöregedési trendre tekintettel a kormány megnövelte az idősgondozásra szánt forrásokat – nem csökkentette, mint nálunk –, és támogatja az otthon-ápolást, ami magyar viszonylatban az egyik legkitartóbb, de egyelőre eredménytelen ellenzéki követelés. A vidék elnéptelenedésére adott válaszreakcióként gyors ütemben digitalizálnak, mobil egészségügyi szolgáltatásokat és közlekedési támogatásokat vezettek be – hogy a központoktól távol élők

számára biztosítsák az esélyegyenlőséget –, és sokféle módon támogatják az idősek szerepvállalását a helyi döntéshozatalban, az „idősbarát települések” kialakításában. Egyszóval nem tétlenül nézik a folyamatot, hanem érdemben reagálnak rá, ami üdítő tapasztalat ahhoz képest, amit idehaza megszoktunk.

Szintén problémaforrás a munkanélküliség, amely bár csökkenőben van, de mégis a legmagasabbak közé tartozik az unióban. Most épp 11 százalék körül jár, de a fiatalok körében riasztóan nagy, 20-30 százalék körüli. És nagyon sok az alacsony hozzáadott értékű meg a szezonális munkahely, elsősorban az idegenforgalomban és a mezőgazdaságban. A spanyol munkanélküli-segély viszont két év – nem három hónap, mint a magyar. A kormány harcot hirdetett a határozott idejű szerződésekkel szemben (amelyek Magyarországon terjedőben vannak), és bevezette a „fijos discontinuos” rendszert a szezonális iparágakban, ami folyamatos foglalkoztatotti jogviszonyt teremt szezonon kívül is. A fiataloknak a „Garantía Juvenil” (Ifjúsági Garancia) programmal igyekeznek segíteni – ez EU-s forrásokból működik, és a belépők számára négy hónapon belül (át)képzést vagy munkalehetőséget garantál. Emellett szintén az ifjú munkavállaló generáció körében erősen támogatják a vállalkozásindítást is, ismeretekkel és anyagi ösztönzőkkel egyaránt.

Az első számú társadalmi problémának most mindenképpen a lakhatási válság számít, annak ellenére is, hogy Spanyolországban ránézésre és a statisztikai adatok alapján is irdatlan mennyiségű lakás épül. A tavalyi évben több mint 110 ezer új lakást adtak át (közel tízszer annyit, mint Magyarországon, miközben a lakosság számban a különbség csak ötszörös). A relatív lakáshiány fő oka a turizmus: ami épül, annak a jelentős hányadát nem lakják, hanem rövid távra kiadják, vagy a beruházók/befektetők eleve rövid távú kiadásra építik. Barcelona most betiltja az Airbnb-t, és a Bookingot is korlátozza, de az egész országban kezdik szigorúbban venni az airbnb-zés engedélyezését és ellenőrzését. A legújabb projekt az EU-n kívüli lakásvásárlók 100 százalékos büntetőadója (az EU-n belüliekkel ezt a tőke szabad áramlását biztosító szabályok miatt nem lehet megtenni). De van más is a baloldali kormány eszköztárában: nemrég 6 milliárd eurós hitel- és garanciaprogramot indítottak 25 ezer új, megfizethető lakás építésére, illetve elstartolt a PERTE de Viviendas program is, amely az iparosított építési technológiák fejlesztését, vagyis a gyorsházakat támogatja (olyan innovatív megoldásokkal, mint a bambuszból gyártott épületpanelek; a közeli Torremolinosban épp egy kisebb lakótelep épül ilyenekből).

Ettől persze még válság van, sokan vannak lakás nélkül, ami megmagyaráz egy korábban már nevesített, de magyarázat nélkül maradt dilemmát: az ablakon lévő rácsokét. A kiadásra vett lakások közül sok áll az év (nagyobbik) felében üresen, a szabályozás pedig olyan, hogy az illegális lakásfoglalókat nagyon nehéz – egy hónapnyi bizonyított tartózkodás után szinte lehetetlen – kitenni. Ezért van tehát a látszólagos ellentmondás a jó közbiztonság és a mindenfelé virító rácsok között: Spanyolország tényleg biztonságos ország, de a nyílászárók berácsozásával nem is a klasszikus lakásbe-

töréseket akarják megelőzni, hanem a hivatlan lakók bejutását. Hogy miért nem a szabályokon változtatnak, az továbbra is rejtély, de biztosan nem a szocialista kormány miatt: a vonatkozó jogszabály sokkal régebbi, mint a baloldali kormányzás.

A belpolitikai helyzet továbbra is ingatag: már évek óta az, és valószínűleg még sokáig így is marad. Amit csak azért hangsúlyozunk a gazdasági panoráma-pillanatkép végén, mert a spanyol példa alapján a politikai stabilitás nem feltétele sem a gazdasági prosperitásnak, sem a boldogságnak: a spanyolok úgy vannak vele, hogy ha a hatalom nem elég stabil, az a politikusok baja, nem az övék.

Kiss Judit Ágnes

Áthallások

82

A napokban újránéztem az *Abigél* című tévésorozatot. Szabó Magda regényét többször is olvastam, a filmet kislányként láttam, meghatározó élmény volt, szerintem évekig matulását játszottunk utána. Kíváncsi voltam, vajon felnőtt fejjel hasonló élmény lesz-e. Lassan fél évszázad telt el, amióta leforgatták. Mi maradt nézhető, mi maradt érvényes belőle?

Én újránéztem, a férjem és a tízéves lányom először látták. Hihetetlenül izgalmas volt, ahogy a huszonegyedik században született lányomat is beszívta ez a régi történet. Ahogy eleinte fanyalogva, unatkozva nézte azt a rideg, fekete-fehér világot, aztán egyre nagyobb érdeklődéssel. Miközben néztük, hozzáfűztem a családi legendáriumot: „A te dédapád is katonatiszt volt, de ebben a háborúban már nem harcolt, csak az elsőben. A másodikban tolmácsként vitték el az oroszok.” „Az a furcsa alakú térkép, amit a táblára akasztanak, az első bécsi döntés utáni Magyarország, mikor visszacsatolták hozzá Észak-Erdélyt. Dédanyádat oda helyezték ki tanítónőnek egy színromán faluba, egyetlen szót sem értett abból, amit a gyerekek beszéltek.” „1944. március 19-e. Aznap szállták meg a németek Magyarországot. Nagymamád akkor volt egynapos.” Nemcsak én mesélek, ő is kérdez: „Mi az a Trianon?” „Miért kellett hamis papírok a zsidó származású lányoknak?” „Miért volt nemzeti ünnep a kormányzó névnapja?” „Miért léptünk be a háborúba?” „Mi a különbség apáca és diakonissza között?” „Kik azok a nyilasok?”

Válaszolok tőlem telhetően, és örülök annak, hogy nem tankönyvből hall először a magyar történelemnek ennek a még karnyújtásnyira lévő, sötét időszakáról, hanem művészeti alkotáson és a családi emlékezeten keresztül. Talán jobban megérti, átérzi. Talán közelebb kerül hozzá. És észrevétlenül a mai politikai helyzet is újra meg újra áthallatszik a második világháborús cselekmény mögül. (Vajon én vagyok már Móricka, akinek mindenről